

Technologie verplicht

Ronald van den Hoogen

Overheidsorganisaties maken in toenemende mate gebruik van geavanceerde technologie. Hierdoor zijn zij in staat gebleken de kwaliteit én de snelheid van hun werkzaamheden aanzienlijk te verbeteren en het eind van de nieuwe mogelijkheden lijkt nog lang niet in zicht. Veel overheidsorganisaties volgen de technologische ontwikkelingen dan ook op de voet. Moderne technologie schept naast mogelijkheden echter ook verplichtingen. Immers, als overheidsorganisaties hun werk beter kunnen doen met behulp van technologie, moeten zij dat ook doen. Dit zou wel eens een belangrijke nieuwe verplichting in het recht kunnen worden: de verplichting om technologie te gebruiken. De stelling wordt, wat het openbaar ministerie betreft, ondersteund door arresten van het Hof Amsterdam en van de Hoge Raad.

Op 7 en 14 februari 1995 bepaalde de Hoge Raad dat een verdachte niet gedagvaard mag worden 'zonder bekende woon- of verblijfplaats' als hij gedetineerd is en dit bij het openbaar ministerie bekend is of redelijkerwijs bekend kan zijn (HR 7 februari 1995, NJ 1995, 618 en HR 14 februari 1995, NJ 1995, 536). Om te onderzoeken of de detentie bekend is of kan zijn, heeft de Hoge Raad (mede) gekeken naar de bij het openbaar ministerie aanwezige technologie. Het OM heeft sinds enige tijd de beschikking over een informatiesysteem waarin gegevens zijn opgenomen van alle personen die 'als afgestrafte' in een penitentiaire inrichting verblijven. Met behulp van dit systeem is het op eenvoudige wijze mogelijk om te achterhalen of een verdachte gedetineerd is en zo ja, in welke inrichting. Het OM had dat in deze twee zaken niet gedaan en de Hoge Raad verbond daar rechtsgevolgen aan: de dagvaarding werd nietig verklaard. Op 22 oktober 1996 behandelde het Hof Amsterdam een vergelijkbare zaak (Hof Amsterdam, 22 oktober 1996, NJ 1997, 73). Een asielzoeker werd gedagvaard 'zonder bekende woon- of verblijfplaats', terwijl hij zich in een asielzoekerscentrum bleek te bevinden. Ook deze informatie was voor het OM met een druk op de knop te achterhalen geweest en ook in dit geval werd de dagvaarding daarom nietig verklaard. Uit deze arresten kan geconcludeerd worden dat het openbaar ministerie verplicht is, gebruik te maken van de beschikbare technologie om een verdachte zonder bekende woon- of verblijfplaats te achterhalen.

Op 30 januari 1996 lijkt de Hoge Raad een verdergaande verplichting echter niet uit te sluiten (HR 30 januari 1996, NJ 1996, 601). Ook in deze zaak werd een gedetineerde verdachte gedagvaard 'zonder bekende woon- of verblijfplaats'. Het OM had de gegevens van de verdachte opgezocht, maar niet kunnen vinden in zijn informatiesysteem. Later bleek dat hij een 'preventief ingeslotene' was en geen 'afgestrafte', en dat om die reden zijn gegevens niet in het informatiesysteem waren opgenomen. De vraag kwam aan de orde of het OM toch te verwijten viel dat de verdachte niet gevonden was. De advocaat van de verdachte vond van wel. Volgens hem moeten niet de beschikbare informatiesystemen uitgangspunt zijn, maar de mogelijkheden die de informatietechnologie in redelijkheid biedt. Dat wil zeggen dat het OM ook van deze mogelijkheid gebruik had moeten maken. Gegevens over preventief ingeslotenen hadden tenslotte gemakkelijk in het informatiesysteem opgenomen kunnen worden. De Hoge Raad gaat niet in op het onderscheid tussen beschikbare technologie en mogelijkheden van de technologie en bepaalt dat het OM niets te verwijten valt gezien de gehele procesgang. Daaruit kan men concluderen, zoals Schalken in zijn noot doet, dat de Hoge Raad het onderscheid kennelijk gemaakt heeft en dat beperkingen van de beschikbare technologie leiden tot beperkingen aan de opsporingsplicht van het OM. Ik concludeer echter het tegenovergestelde: de Hoge Raad gaat niet in op het gemaakte onderscheid dus wenst dit onderscheid ook niet te maken. Dat wil zeggen dat, naast de beschikbare technologie, ook de mogelijkheden van de technologie zouden kunnen meespelen bij de beoordeling van de werkzaamheden van het openbaar ministerie. Een verdergaande conclusie kan dus uit de arresten getrokken worden, namelijk, dat het openbaar ministerie verplicht is, gebruik te maken van de

mogelijkheden die de technologie in redelijkheid biedt om een verdachte zonder bekende woon- of verblijfplaats te achterhalen.

De genoemde arresten beperken de verplichting tot het gebruik van technologie op twee manieren. De eerste beperking is die tot het dagvaarden van een verdachte zonder bekende woon- of verblijfplaats. Deze zal in mijn ogen niet lang stand houden. Het dagvaarden is slechts één van de werkzaamheden van het openbaar ministerie en slechts één van de fasen binnen het strafproces waarbij technologie gebruikt wordt of kan worden. Het OM is echter verplicht om bij alle werkzaamheden en binnen alle fasen van het strafproces zijn werk zo goed mogelijk te doen. Voor zover deze verplichting niet vast ligt in het geschreven recht, komt hij tot uitdrukking in algemene beginselen van een behoorlijke procesorde. Men zou de verplichting om technologie te gebruiken tot deze beginselen kunnen rekenen: het kan dan het beginsel van technologie-gebruik genoemd worden. De tweede beperking is die tot de werkzaamheden van het openbaar ministerie. Ook deze lijkt geen lang leven beschoren. Alle overheidsorganisaties dienen hun werk tenslotte zo goed mogelijk te doen. Als technologie daarbij van dienst kan zijn, moeten zij deze ook gebruiken. Men zou het beginsel van technologie-gebruik daarom ook kunnen rekenen tot de algemene beginselen van behoorlijke bestuur, de algemene beginselen van behoorlijke rechtspleging of de algemene beginselen van behoorlijke regelgeving. Zowel het openbaar bestuur, de rechterlijke macht als de wetgever kunnen er dan aan gebonden zijn. Mijn stelling kan dus algemener geformuleerd worden: overheidsorganisaties zijn verplicht gebruik te maken van de mogelijkheden die de technologie in redelijkheid biedt.

Wat de mogelijkheden zijn die de technologie in redelijkheid biedt, zal afhankelijk kunnen zijn van omstandigheden als: de technische kwaliteit, de prijs, de mate van acceptatie door de gebruikers of de maatschappij, maar ook van de mate waarin de technologie voldoet aan door juristen gestelde voorwaarden. De discussie over de vraag welke technologie door overheidsorganisaties ingezet moet worden, vindt - opvallend genoeg - al plaats als het gaat om het openbaar en toegankelijk maken van overheidsinformatie (b.v. A.A.L. Beers, NJB-special 15 november 1996, afl.14, p 1708-1716). Wellicht kan het door mij geformuleerde beginsel van technologie-gebruik bij deze werkzaamheden van de overheid al op enige steun rekenen. Het is echter van belang om, nu de verplichting om technologie te gebruiken langzaam zichtbaar wordt in het recht, de inhoud van het breder geformuleerde beginsel van technologie-gebruik nader in te vullen. De - volgens velen - revolutionaire technologische ontwikkelingen zouden namelijk wel eens in belangrijke mate de werkzaamheden van overheidsorganisaties kunnen gaan bepalen. Niet zo zeer omdat deze organisaties steeds vaker het belang in zullen zien van moderne technologie of omdat de technologie steeds beter wordt, maar omdat het recht hen daartoe dwingt.

Mr. R.H. van den Hoogen verricht promotieonderzoek aan de Universiteit Utrecht naar de relatie tussen ICT en beginselen van behoorlijke rechtspraak. Deze publicatie verscheen eerder in het NJB 1997, p.1677-1678.